

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti

ak. god. 2015./2016.

Ivan Polanšćak

**Katalogizacija audiovizualne građe prema odredbama
objedinjenog ISBD-a**

završni rad

mentor: izv. prof. dr. sc. Ana Barbarić

Zagreb, 2016.

Sadržaj

Sažetak	3
Abstract	3
Uvod	4
Specifičnosti audiovizualne građe.....	4
Katalogizacija audiovizualne građe	6
Skupina 0: oblik sadržaja i vrsta medija.....	7
Skupina 1: stvarni naslovi i podaci o odgovornosti	7
Skupina 2: podatak o izdanju	8
Skupina 3: podaci specifični za vrstu građe.....	9
Skupina 4: izdavanje, proizvodnja, raspačavanje, itd.	9
Skupina 5: materijalni opis.....	10
Skupina 6: nakladnička cjelina i višedjelna omeđena građa	11
Skupina 7: napomena	12
Skupina 8: identifikator jedinice građe i uvjeti dostupnosti.....	12
Primjer katalogizacije jedinice audiovizualne građe.....	12
Značaj audiovizualne građe.....	18
Zaključak.....	19
Popis literature.....	20

Katalogizacija audiovizualne građe prema odredbama objedinjenog ISBD-a

Sažetak

Ovaj završni rad bavi se temom katalogizacije audiovizualne građe prema odredbama objedinjenog ISBD-a. Audiovizualna građa uključuje svaku snimku zvuka i/ili pokretne i/ili nepokretne slike, te se pojavljuje na širokom spektru medija. Takva građa je doživjela postepeni razvoj kroz posljednjih 50 godina te je značajno dobila na važnosti i zastupljenosti u knjižnicama. Objedinjeni ISBD je nedavno objavljeni pravilnik u kojem su sakupljeni i standardizirani propisi za katalogizaciju knjižnične građe, uključujući i audiovizualnu građu. Ovaj rad prolazi kroz sve skupine objedinjenog ISBD i osvrće se na njihove najbitnije elemente. Također daje primjer katalogizacije jedinice audiovizualne građe. Zahvaljujem se na pomoći glazbenom odjelu Gradske knjižnice u Zagrebu i njezinim djelatnicama: Sanja Vukasović-Rogač, Andrea Šušnjar i Helena Predojević.

Cataloguing audiovisual resources according to standards set by the consolidated ISBD

Abstract

This paper explores the topic of cataloguing audiovisual resources according to the standards set by the consolidated edition of the International Standard Bibliographic Description (ISBD). The term audiovisual resource encompasses all records of sound and/or moving and/or unmoving pictures and can appear in a variety of mediums. The importance of such resources has grown significantly over the last 50 years and they have become a major part of many library collections. The consolidated ISBD is a recently published manual which gathers standards for cataloguing bibliographic materials and resources, including audiovisual resources. This paper examines all nine areas of the consolidated ISBD and comments on their most important elements. It also gives a concrete, step by step example of the process of cataloguing an audiovisual resource. The paper has been made with help from the City Library of Zagreb and its employees: Sanja Vukasović-Rogač, Andrea Šušnjar and Helena Predojević.

Uvod

Audiovizualna građa je vrsta građe čija se prisutnost u knjižnicama sve više povećava od vremena pojavljivanja audiovizualnih medija. Prema IFLA-inim Smjernicama za audiovizualnu i multimedijску građu u knjižnicama i drugim ustanovama, audiovizualna građa (AV građa) odnosi se na „*svaku snimku zvuka i/ili pokretne i/ili nepokretne slike*“ (Royan, Cremer, 2004. str. 9). Prema objedinjenom izdanju ISBD-a, audiovizualna građa je „*jedinica građe na mediju koji objedinjuje zvuk s vizualnim prikazom, na primjer, film ili videosnimka sa zvučnim zapisom ili prezentacija dijapozitiva sinkronizirana zvučnom vrpcom*“. (IFLA, 2014. str. 299) Drugim riječima, audiovizualna građa je pojam koji objedinjuje sve zapise na optičkim medijima (CD-ima i DVD-ima), tiskane muzikalije, gramofonske ploče i druge neknjižne medije u sastavu knjižničnog fonda, a sadrže zvuk, film, i/ili sliku.

Uz učestalost takve građe raste i njihova važnost te knjižnice danas upotpunjuju svoje zbirke audiovizualnom građom. Neke knjižnice čak održavaju zasebne odjele fokusirane samo na audiovizualnu građu dok druge imaju odjele na samo jednu fasetu tog širokog pojma. Gradska knjižnica u Zagrebu tako uz medijateku ima glazbeni odjel koji se primarno bavi audiovizualnom građom.

Ovaj rad je usredotočen na definiranje, razvoj i opisivanje audiovizualne građe, kao i detalje katalogizacije iste. Budući da se audiovizualna građa neprestano mijenja, stručna literatura teško može držati korak. Iz tog razloga će ovaj rad za primjere najčešće koristiti glazbu, koja se već dulje vrijeme (20-ak godina) bilježi na relativno stabilnim optičkim medijima (CD-i i DVD-i). Na sreću objedinjeno izdanje ISBD-a izašlo je 2014. godine, pa se može koristiti kao pouzdani izvor.

Specifičnosti audiovizualne građe

Audiovizualna građa je specifična po tome što može obuhvaćati veoma široki opseg građe (ako se uzima definicija 2004. godine), ili se pak fokusirati na relativno uzak dio knjižnične građe (prema definiciji iz objedinjenog ISBD-a iz 2014. godine). Zbog toga dolazi do problema kada je potrebno dati preciznu definiciju audiovizualne građe, ali to pak vodi do njezine velike fleksibilnosti. Široki raspon građe koju pojam audiovizualne građe može objedinjavati poklapa se s principom objedinjenog ISBD-a da građu nije moguće svrstati u

uredne skupine, nego je potrebno stvoriti sustav po kojemu se jednostavno i praktično može katalogizirati bilo koja jedinica građe.

Audiovizualna građa često se poklapa s elektroničkom građom, koja pak ima svoj set specifičnosti. „Elektronička građa ne katalogizira se prema vrsti nositelja koji su korišteni za prijenos sadržaja jedinice građe, već se katalogizira na temelju svog sadržaja. Računalni softver (programi, igre, fontovi), numerički podaci, multimedijaska građa, on-line sistemi ili servisi, katalogiziraju se kao elektronička građa; elektroničke knjige, numerički podaci u fiksnom obliku, tekstualne i bibliografske baze podataka, elektronički dokumenti u Wordu, PDF-u, HTML-u, ocjenski radovi, katalogiziraju se kao knjige; elektronički časopisi s primarno tekstualnim podacima – kao serijska građa; kartografski podaci i elektroničke karte – kao kartografska građa.“ (Mrzljak, Semenski, 2016., str. 180) Ovakav pogled na knjižničnu građu ne poklapa se s idealom objedinjenog ISBD-a da je svu građu moguće i potrebno katalogizirati po jednom standardu koji je prilagođen različitim situacijama i na katalogizatora stavlja odgovornost da donosi odluke i prilagođava se varijacijama koje se javljaju kod građe.

Bitno je naglasiti da kod audiovizualne građe, za razliku od knjižne građe, uvijek trebamo obratiti pozornost i na medij, a ne samo na sadržaj. Dok knjige imaju veoma male varijacije (tvrdi uvez, meki uvez, veličina i broj stranica, kvaliteta papira), audiovizualni mediji dolaze u širem spektru s više različitosti u pogledu na kapacitet i vrstu informacije koju nose. Na primjer, knjižna građa je ograničena na tekst i sliku, dok audiovizualna građa može još sadržavati film, zvuk i interaktivne materijale. Najčešći i najpoznatiji mediji za pohranu audiovizualne građe su gramofonske ploče, audio i video kazete, magnetni mediji, CD-i i DVD-i.

Svaki od ovih medija ima svoje prednosti i nedostatke. Gramofonske ploče imaju ograničen kapacitet, osjetljivost na mehaničko oštećenje, pohranjuju samo zvuk i potreban im je specijalni čitač (gramofon) koji danas nije u svakodnevnoj uporabi. Unatoč ranom nastanku gramofonskih ploča, mnogi cijene kvalitetu zvuka koju mogu reproducirati te zbog toga imaju primjenu među ljubiteljima vinila koji žele što bolji zvuk. Magnetni mediji poput floppy diskova i kazeta su bili popularni kratko vrijeme prije nego su ih zamijenili moderniji mediji. Zbog toga se magnetni mediji danas gotovo uopće ne koriste. CD-i i DVD-i su i danas u širokoj primjeni zbog nekoliko razloga. Uz jednostavan način korištenja, mogu sadržavati najraznovrsnije podatke i njihov fizički oblik omogućava skladištenje u velikim količinama. Nedostaci su im osjetljivost na razne podražaje i ograničen životni vijek.

Svrha audiovizualne građe je upotpunjavanje knjižničnog fonda. Tradicionalna knjižna građa dolazi u ograničenom obliku, za razliku od audiovizualne građe koja se može pojavljivati na mnogim medijima i nositi veliki spektar sadržaja. Unatoč tome, audiovizualna građa ima nedostatke koji se ne pojavljuju kod knjižne građe. Upravo zbog versatilnosti audiovizualne građe dolazi do određenih problema pri katalogizaciji jedinica takve građe. Također, ISBD propisuje zapisivanje opširnijih podataka o odgovornosti, pogotovo kada se radi o glazbenom sadržaju.

Primjerice, disk glazbenog sadržaja kojeg treba katalogizirati u sastavu glazbenog odjela neke knjižnice najčešće ne sadrži sve podatke potrebne za potpunu katalogizaciju unatoč tome što ga smatramo izvorom s prednošću, pa te podatke treba potražiti na popratnim materijalima (spremnica i druga popratna građa), iz sekundarne literature ili na internetu.

Katalogizacija audiovizualne građe

Ovaj dio rada bavit će se pitanjima poput: na koji način netradicionalni mediji i sadržaji utječu na katalogizaciju građe, koje su bitne prilagodbe nastale u pravilnicima kako bi katalogizacija bila moguća i što jednostavnija, koje su razlike u katalogizaciji različitih medija i sadržaja unutar okvira audiovizualne.

Objedinjeno izdanje ISBD-a propisuje 9 skupina (od 0 do 8) za detaljni kataložni opis. Te skupine su:

- 0 – Oblik sadržaja i vrsta medija
- 1 – Stvarni naslovi i podaci o odgovornosti
- 2 – Izdanje
- 3 – Podaci specifični za vrstu građe
- 4 – Izdavanje, proizvodnja, raspačavanje, itd.
- 5 – Materijalni opis
- 6 – Nakladnička cjelina i višedjelna omeđena građa
- 7 – Napomena
- 8 - Identifikator jedinice građe i uvjeti dostupnosti

Svaka skupina ima različita svojstva i svrhu, neka su uvijek obavezna, neka samo kad je primjenjivo. Ovaj rad će za primjere koristiti glazbu i zvučne snimke, kao očitite predstavnike audiovizualne građe.

Skupina 0: oblik sadržaja i vrsta medija

Skupina 0 sastoji se od dva dijela: oblik sadržaja i vrsta medija, od kojih su oba obavezni. Skupina 0 je značajna za audiovizualnu građu jer je iz njih odmah vidljiv medij na kojim je jedinica građe zapisana, kao i sadržaj koji je zapisan. „*Kategorije oblika sadržaja odražavaju temeljni oblik ili oblike u kojima je sadržaj jedinice iskazan.*“ (IFLA, 2014. str. 37) Ti oblici su: glazba, izgovorena riječ, objekt, pokret, program, skup podataka, slika, tekst, zvukovi, viševrsni oblici sadržaja i drugi oblik sadržaja. Skupina 0 zamijenila je element *opća oznaka građe* iz specijaliziranih ISBD-ova koji se bilježio na drugom mjestu u skupini 1 bibliografskog opisa. Na uvođenje cijele nove skupine utjecala je zamisao da se podaci o „sadržaju/nositelju“ odnosno „sadržaju/mediju“ prikažu na višoj razini neovisno o ostalim skupinama bibliografskog opisa. (Barbarić, 2011. str. 27-28)

Kategorije vrste medija bilježe vrstu li vrste nositelja koji su korišteni za prijenos sadržaja jedinice građe. „*Kategorije općenito odražavaju format medija pohrane i kućište nositelja u kombinaciji s vrstom uređaja za posredovanje nužnim za prikazivanje, pregledavanje, pokretanje itd. sadržaja jedinice građe.*“ (IFLA, 2014. str. 41) Vrste medija mogu biti: audio, elektronički/a, mikrooblik, mikroskopski/a, neposredovan/a, projiciran/a, stereografski/a, video, viševrsni mediji i drugi medij.

Skupina 1: stvarni naslovi i podaci o odgovornosti

Skupina 1 odnosi se na stvarne naslove i podatke o odgovornosti. Ti podaci uključuju glavni stvarni naslov, usporedni stvarni naslov, podnaslov i podatke o odgovornosti. (ibidem, str. 46) Objedinjeni ISBD ima posebne propise za notiranu glazbu i zvučne snimke: „*Kad se glavni stvarni naslov sastoji od naziva vrste skladbe i jednog ili više podataka o tonalitetu, broju skladbe, godini skladanja i izvođačkom sastavu smatraju se glavnim stvarnim naslovom. Pod nazivom vrste skladbe podrazumjeva se naziv formata, naziv žanra ili generički izraz koji često koriste različiti skladatelji (npr. capriccio, concerto, intermezzo, Magnificat, mass, movement, muziek, nocturne, requiem, Stück, symphony, suite, Te Deum, trio sonata). Drugi stvarni naslovi (uključujući one koji se sastoje od izraza kojima je dodana jedna ili više riječi, npr. chamber concerto, Konzertstück, little suite) smatraju se razlikovnim. Podaci o tonalitetu, broju skladbe, godini skladanja i izvođačkom sastavu koji se javljaju uz razlikovni stvarni naslov, navode se kao podnaslov.*“ (ibidem, str. 52)

Prema tome, podatak o vrsti djela (npr. simfonija, sonata, koncert) u katalogizaciji bilježimo kao (generički) jedinstveni stvarni naslov, dok distinktivni jedinstveni naslov

označava naziv pjesme kako ga je dao autor. Prema tome bi primjer generičkog jedinstvenog stvarnog naslova bio opera, dok bi distinktivni jedinstveni naslov zabilježili kao *Zauber Flöte*. Kako bi se lakše pronašao naslov glazbenog djela na stranom jeziku, na pristupnice se zapisuje prijevod na hrvatski. Tako bi za gore navedeni primjer u pristupnici pisalo *Čarobna frula*.

Uz stvarne naslove, skupina 1 sadrži podatke o odgovornosti. Za zvučne snimke i audiovizualnu građu ISBD propisuje: „*Kad postoji više podataka o odgovornosti, podaci se moraju posložiti tako da se različite kategorije odgovornosti nižu jedna iza druge logičnim redoslijedom. Na primjer za zvučne snimke: skladatelj glabe, uključivši osobe čije se improvizatorske uloge smatraju dijelom stvaralačkog procesa; autori teksta; izvođači i to sljedećim redom: solisti/glumci/recitatori; zbor; dirigent zbora; orkestar; dirigent orkestra; redatelj dramske produkcije; producent snimaka zabavne glazbe.*“ (ibidem, str. 94) Ovo je prilično dug popis podataka o odgovornosti i mnogi od njih nisu esencijalni za kataložni opis audiovizualne građe ili zvučnih snimki. Sukladno tome, ISBD propisuje da „*Treba navoditi samo one podatke u kojima se imenuju osobe i/ili tijela s najvećom odgovornošću. Idući podaci o odgovornosti navode se kad su potrebni za identifikaciju ili kad se na neki drugi način smatraju značajnima za korisnike kataloga.*“ (ibidem, str. 81)

Podaci o odgovornosti mogu biti problematični i kod popularne glazbe, gdje pojedini diskovi često sadrže cijele albume s više od deset pjesama gdje skladatelj može biti jedan član muzičkog sastava, cijeli sastav kao cjelina ili neka treća stranka. Moguće je i da različite pjesme s istog albuma imaju različite skladatelje. Također na disku zbog ograničene površine u većini slučajeva nije naznačen skladatelj, pa se katalogizator mora poslužiti alternativnim izvorima. Treba naznačiti da se bilježi samo skladatelj; autor teksta pjesme u praksi nije bitan za kataložni opis. Ako je jedan skladatelj zaslužan za pola ili više od pola skladbi na disku, samo će se taj autor bilježiti pri katalogizaciji. U suprotnome, zapisuju se 1-3 autora.

Skupina 2: podatak o izdanju

U skupini 2 bilježi se podatak o izdanju. Objedinjeni ISBD ga postavlja kao obaveznog kad je dostupan te ga definira na idući način: „*Podatak izdanju obično sadržava riječ izdanje (ili istoznačnicu na drugom jeziku) ili sličan izraz i broj (2. izdanje itd.) ili izraz koji ukazuje na razliku prema ostalim izdanjima (novo izdanje, prerađeno izdanje, standardno izdanje, izdanje u krupnom tisku. četvrti otisak, tekst iz svibnja 1970. itd.). (...) Kad jedinica građe sadržava više podataka o izdanju koji se odnose na pojedinačne dijelove (višedijelna*

građa) ili dijelove jedinice građe (npr. interaktivno multimedijско djelo), preuzima se podatak ili podaci koji e odnose na jedinicu građe u cjelini. Kada na jedinici građe nema pdataka o izdanju, podatak ili podaci o izdanju mogu se navesti u skupini 7.“ (ibidem, str. 105)

Audiovizualna građa rijetko ima podatke o izdanju, ali se na jedinici građe može naći godina izdavanja. Također se navodi godina izvorne reprodukcije. (ibidem, str. 106)

Objedinjeni ISBD također ima zasebne propise za podatak o izdanju za različite vrste audiovizualne građe, točnije za: notiranu glazbu; multimediju, zvučne snimke, videosnimke, nepokretne i pokretne slike; i elektroničku građu. U većini slučajeva se podatak o izdanju preskače ili zapisuje u nekoj drugoj skupini jer nije pouzdan ili se podaci zabilježeni na jedinici građe ne poklapaju s idejom iza podatka o izdanju. Kod notirane glazbe, izraz koji označuje rson glasa (npr. *Low voice*; *Ausgabe für hohe Stimme*) se smatra podatkom o izdanju. (ibidem, str. 107)

Skupina 3: podaci speifični za vrstu građe

Skupina 3 sadržava podatke specifične za vrstu građe, u kojoj se navode podaci jedinstveni a pojedinu kategoriju građe ili vrstu jedinice građe. (ibidem, str. 119) U toj skupini se navode dodatni podaci za kartografsku građu, notiranu glazbu i serijske jedinice građe. Od te tri grupe, jedina vrsta građe obuhvaćena audiovizualnom građom je notirana glazba. Za nju je propisano da se navodi podatak o glazbenom formatu i usporedni podatak o glazbenom formatu; drugim riječima, to su izrazi poput *Full score* ili *Orchester-Partitur*. Ako se javljaju na više jezika i/ili pisama, prvi se bilježi kao podatak o glazbenom formatu, a drugi kao usporedni podatak, iako ga katalogizator nije nužan navesti. Usporedni podatak o glazbenom formatu se može navesti ovisno o procjeni katalogizatora. (ibidem, str. 127-128)

Skupina 4: izdavanje, proizvodnja, raspačavanje, itd.

Skupina 4 ISBD-a odnosi se na podatke o izdavanju, proizvodnji i raspačavanju. Budući da audiovizualna građa često nema isti put nastanka kao knjižna građa, dolazi do promjene u pristupu tim podacima. Stoga objedinjeni ISBD propisuje poseban pristup, gdje se umjesto podataka o izdavanju, proizvodnji i raspačavanju bilježe podaci o autorskim pravima: „Kad je navedeno više godina autorskog prava koje se odnose na različite vidove proizvodnje jedinice građe (npr. zasebne godine stjecanja autorskog prava za pisanje programa, proizvodnju zvuka, grafiku i dokumentaciju) te kada na jedinici građe nije navedena godina izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja cijele jedinice, navodi se najnovija godina autorskog prava. Pri tom nije važno što se godina odnosi samo na jedan vid stvaranja jedinice građe.“

(ibidem, str. 166) Poanta kataložnog opisa je omogućiti korisnicima i bibliotekarima razlikovanje i brzo pronalaženje određene jedinice građe, a ne preopterećivanje informacijama koje ne služe toj svrsi.

Skupina 5: materijalni opis

Skupina 5 bavi se materijalnim opisom građe, što je veoma bitno za kataložni opis audiovizualne građe s obzirom na različitost medija na kojima se pojavljuje. U skupini 5 zapisuju se opseg, druge materijalne pojedinosti, dimenzije i podatak o popratnoj građi. (ibidem, str. 177) Objedinjeni ISBD definira opseg kao „*Prvi element skupine materijalnog opisa imenuje i pobrojava fizičku jedinicu ili jedinice koje tvore jedinicu građe, dodajući i druge prikladne mjere za opseg.*“ (ibidem, str. 179) Za audiovizualnu građu uvijek je potreban čitač, a neke jedinice zahtijevaju poseban format ili tehnički sastav. Takvi podaci bilježe se u okrugloj zagradi iza posebne oznake građe ako katalogizator smatra da su potrebni. (ibidem, str. 180). Ako se katalogizira multimedijaska građa, njezini se sastavni dijelovi navode i broje u slijedu, ili se koristi izraz *multimedijaska građa* kao posebna oznaka građe. (ibidem, str. 181) Ako jedinica audiovizualne građe ima trajanje kao bitno svojstvo, to trajanje se bilježi kako je navedeno na jedinici građe, spremnici ili popratnoj građi. Zapisuje se jedino trajanje čitave jedinice građe, a ako nije navedeno, može se zabilježiti približan podatak. Ako ni to nije moguće navesti, podatak se izostavlja. Može se dodati i podatak o duljini filmske vrpce, ako nosi neki značaj. (ibidem, str. 191)

Druge materijalne pojedinosti je element opisa koji označava podatke o načinu proizvodnje, boji, materijalima od kojih je jedinica izrađena itd. (ibidem, str. 193) Takvi podaci mogu biti značajni za audiovizualnu građu, pa se jedinica građe, na primjer film, može opisati kao crno-bijeli, u bojama, sa zvukom, i kombinacije tih ili sličnih pojmova. (ibidem, str. 194-195) Objedinjeni ISBD donosi tablicu sa specifikacijama za različite tipove zvučnih snimki:

Tablica 1: Tablica tehničkih specifikacija i industrijskih norma za zvučne snimke (ibidem, str. 198)

Specifikacija	Analogna gramofonska ploča		Digitalni disk	Kolut	Kaseta	Kartridž
	78 0/min	Ostale brzine				
Brzina	A	A	1,4 m/s	A	A: 4,76 cm/s	A: 9,5 cm/s
Načina snimanja	A: električni	A: električni	N/A	N/A	N/A	N/A
Smjer brazde	A: bočni	A: bočni	N/A	N/A	N/A	N/A
Veličina brazde	A: gruba	A: mikro	N/A	N/A	N/A	N/A
Broj tragova	N/A	N/A	N/A	A	A	A: 8
Konfig. traga	N/A	N/A	N/A	A: alternativni	N/A	N/A
Broj zvučnih kanala	A: mono	A	A	A	A	A: stereo
Sastav korekcije	N/A	N/A	N/A	A	A	A: 50µs
Sustav smanjenja šuma	N/A	N/A	N/A	A	A	A

Podatak o dimenziji je treći element skupine 5. Iako je jednostavan kad se radi o knjižnoj građi, dolazi do blagih komplikacija kod multimedije, zvučnih snimki, videosnimki te pokretnih i nepokretnih slika. Prema ISBD-u, mjere takve građe zapisuju se u obliku visina \times širina, dok se za okrugle dvodimenzionalne jedinice navodi duljina promjera s oznakom „(promjer)“. (ibidem, str. 202) Iznimka za ovo pravilo su gramofonske ploče i mikrodiskovi, koji uvijek dolaze u kružnom obliku. Dimenzije spremnice se izostavljaju. Katalogizator ih može navesti ako je jedinica građe objavljena u spremnici ili se smatra sastavnim dijelom jedinice građe. U tom slučaju također postoji opcija da se navedu dimenzije čitave jedinice građe (uključujući spremnicu i okvire), jedino se u tome slučaju mora navesti napomena „(u spremnici)“. Postoje standardne dimenzije nekih jedinica građe, pa se njihove dimenzije izostavljaju:

- zvučna kazeta $10 \times 6,4 \times 1,2$ cm
- zvučni kartridž $13,5 \times 10 \times 2,2$ cm
- videokaseta $18,8 \times 10,4 \times 2,5$ cm (ibidem, str. 203)

Skupina 6: nakladnička cjelina i višedjelna omeđena građa

Skupina 6 objedinjenog ISBD-a odnosi se na nakladničku cjelinu i višedjelnu omeđenu građu i ima šest elemenata: glavni stvarni naslov nakladničke cjeline ili višedjelne omeđene građe, usporedni stvarni naslov nakladničke cjeline ili višedjelne omeđene građe, podnaslov nakladničke cjeline ili višedjelne omeđene građe, podatak o odgovornosti koji se odnosi na nakladničku cjelinu ili višedjelnu omeđenu građu, međunarodno standardni broj nakladničke cjeline ili višedjelne omeđene građe i numeracija nakladničke cjeline ili

višedjelne omeđene građe. Ovi elementi nemaju specifičnosti vezane uz audiovizualnu građu. (ibidem, str. 211)

Skupina 7: napomena

Skupina 7 kataložnog opisa po objedinjenom ISBD-u je napomena. „*[Ona] sadržava bilo koji opisni podatak koji nije naveden u ostalim skupinama opisa, ali se smatra značajnim za korisnike bibliografskih zapisa. Napomene pobliže određuju i proširuju opis ostalih skupina i mogu se odnositi na bilo koji aspekt jedinice građe. Napomene također mogu navesti bibliografsku povijest jedinice građe i ukazati na odnose s drugim jedinicama građe.*“ (ibidem, str. 229) Drugim riječima, bilo kakve informacije o građi koje ne spadaju pod domenu drugih skupina a bitne su za kataložni opsi zapisuju se ovdje.

Skupina 8: identifikator jedinice građe i uvjeti dostupnosti

Skupina 8 je identifikator jedinice građe i uvjeti dostupnosti. Identifikator građe kod knjiga je ISBN, ali audiovizualna građa ima drugačije oznake za jednoznačnu identifikaciju (ibidem, str. 279). Na primjer, notirana glazba koristi nakladnički broj (ibidem, str. 281). Identifikator se koristi ako katalogizator procijeni da je potreban, u suprotnom se izostavlja. Uvjeti dostupnosti su oznake za ograničenje pristupa jedinici građe, što može značiti da je građa za besplatnu posudbu, ili čak na prodaju. Ako je građa za prodaju, ovdje se treba navesti cijena. (ibidem, str. 287)

Rad na katalogizaciji audiovizualne građe, kao i drugi bibliotekarski poslovi, zahtijeva dobro poznavanje područja koje se katalogizira. Tako je za katalogizaciju u glazbenom odjelu poželjno imati iskustva s glazbom, a završena glazbena škola je velika prednost. Za potrebe katalogizacije korisno je znati razlikovati sonatu od simfonije ili rock od jazz-a.

Primjer katalogizacije jedinice audiovizualne građe

Ovaj rad uključuje konkretni primjer katalogizacije jedinice audiovizualne građe. Budući da je rad nastao u suradnji s glazbenim odjelom Gradske knjižnice u Zagrebu, koristit će se jedinica glazbe na CD-u. Točnije:

Slika 1. Jedinica građe - unutrašnjost

Slika 2. CD

Katalogizatori u Gradskoj knjižnici u Zagrebu koriste program za katalogizaciju UNIMARC, koji prati uputstva objedinjenog ISBD-a. Taj program pojednostavljuje proces katalogizacije time što sadrži kategorije u koje se upisuju podaci iz kojih program na kraju generira kataložni zapis.

Prvi korak je pregledavanje kataloga i utvrđivanje postoji li već jedinica takve građe u katalogu. Pretraživanje je pokazalo da katalog ne sadrži jedinicu ove građe te je idući korak otvaranje novog zapisa u katalogu. Kako se katalogizacija odvija u glazbenom odjelu, već postoji predložak za glazbenu građu.

Idući korak je zapisivanje potrebnih elemenata opisa. Prva četiri su nakladnički broj, izvor (što se odnosi na nakladnika, izdavača ili distributera, ovisno o tome koji podaci su prisutni na jedinici građe), EAN (International Article Number, odnosno bar kod) i jezik teksta. Svi ti podaci mogu se pronaći na poledini spremnice:

Slika 3. Poledina spremnice

Nakladnički broj je SM 225 i nalazi se u bijelom polju iznad EAN-a. Izvor je Solo musica, naveden u donjem lijevom kutu. EAN je 4260123642259, a za podatak o jeziku teksta zapisujemo višejezičnost, budući da su navedene pjesme na više od tri jezika (Talijanski, Njemački, Ruski, Francuski). Ako jedinica glazbene građe nema vokala, ovaj podatak se preskače.

Zatim se zapisuju glavni stvarni naslov, podnaslov i podaci o odgovornosti. Svi ti podaci vidljivi su s naslovnice:

Slika 4. Naslovnica

Glavni stvarni naslov je naslov albuma, odnosno *Anmut*, dok je podnaslov *my favourite arias*. Za prvi podatak o odgovornosti navodimo autore koji su skladali glazbu. Kako ih imamo više od 3, navodimo prvog pa dodajemo tri točkice i et al.: Mozart ... [et al.]. Zatim dolazimo do idućih podataka o odgovornosti, koji se odnose na izvođače: Marija Vidovic [sopran], Philharmonie Baden-Baden i Francisco Ariaza, conductor. Svaki podatak o odgovornosti se zapisuje u vlastito polje i preuzimaju se točno s jedinice građe.

Zatim se zapisuju mjesto izdanja, nakladnik, godina izdanja, posebna oznaka građe, druge materijalne pojedinosti i podatak o popratnoj građi. Većinu tih podataka možemo naći na samom CD-u ili na donjem desnom kutu poledine spremnice:

Slika 5. Donji desni kut poledine spremnice

Mjesto izdanja zapisujemo kao Austria, nakladnik je Solo Musica (zapis koji dolazi nakon znaka za copyright). Ako jedinica građe ima do tri nakladnika, sve ih zapisujemo. Ako broj nakladnika prelazi tri, zapisujemo prvog pa stavljamo oznaku etc. Godinu izdanja također nalazimo na donjem desnom kutu poledine, i ona je 2015. Za posebnu oznaku građe zapisujemo koliko kakvih nositelja zvuka jedinica građe objedinjuje, te njihovo ukupno trajanje; u ovom slučaju: 1 CD (65 min). Trajanje, također poznato kao minutaža, zaokružuje se na minute. Kod glazbene građe za element druge materijalne pojedinosti zapisujemo oznaku za zvuk, gdje postoje četiri opcije: DDD, ADD, stereo i mono. U ovom slučaju to je DDD. Također se zapisuju dimenzije, koje su u slučaju CD-a i DVD-a normirane na 12 cm, a odnose se na promjer. Podatak o popratnoj građi sadržava informacije o tekstualnom prilogu i dodatnim diskovima koji sadrže video spotove (kod popularne glazbe) ili libreta (kod opere). U ovom slučaju zapisujemo tekst. prilog (7 str.).

Idući podatak je tekst napomene, što se odnosi na popis pjesama kako su navedeni u tekstualnom prilogu. Ovdje se moraju redom navesti svi naslovi pjesama zajedno s autorima, kako bi pretraživanje kataloga po pjesmama bilo moguće. Zapisuje se maksimalno dvadeset pjesama. Kod opera također postoji element teksta o napomeni o izvođačima, gdje se popisuju

svi izvođači zajedno s njihovim ulogama. Tekstualni prilog sadrži sve potrebne podatke za ovaj dio kataložnog opisa:

Slika 6. Tekstualni prilog

Zatim se zapisuje polje autorstva, odnosno do tri autora skladbe. U ovom slučaju ih je više od tri, pa se zapisuje samo prvi: Mozart, Wolfgang Amadeus, 1756-1791. Sekundarno autorstvo pridodaje se izvođačici, pa taj zapis izgleda ovako: izvođačica, Marija Vidovic (napominje se i uloga koju je autor imao u stvaranju, osim ako se radi o skladanju glazbe).

Na kraju se navode broj sloga pregledne kataložne jedinice (ime i prezime izvođača i godina rođenja i smrti, npr. Vidović, Marija 1982-) i kod koji se odnosi na vrstu autorstva (npr. pjevačica) za svakog izvođača. Ako u bazi podataka ne postoji zapis za određenog izvođača, katalogizator mora otvoriti novi zapis i popuniti ga potrebnim podacima. Također se navodi i broj pregledne kataložne jedinice korporativnog tijela, koja se odnosi na grupe koje izvode glazbena djela (sastav, orkestar, itd.), u ovom slučaju Philharmonie Baden-Baden. Vrsta građe je posljednji zapis te je, kao i dimenzije jedinice građe, već normiran samim predloškom. Vrsta građe je tako automatski postavljena na zvučnu građu.

Kada se svi ti podaci upišu u UNIMARC, treba još jednom provjeriti jesu li svi točno uneseni i je li nešto izostavljeno. Bitno je napomenuti da objedinjeni ISBD kao izvor s prednošću postavlja samu jedinicu građe, ali je najviše podataka preuzeto iz drugih izvora (tekstualni prilog, spremnica) te bi se ti podaci trebali navoditi u uglatim zagradama. Ta se

praksa izbjegava jer bi u tom slučaju gotovo svi podaci bili u uglatim zagradama i kataložni zapis bi bio mnogo teže čitljiv. Kataložni zapis na kraju izgleda ovako:

ANMUT : my favorite arias / Mozart ... [et al.] ; Marija Vidovic [sopran] ; Philharmonie Baden-Baden ; Francisco Araiza, conductor. – Austria : Solo musica, 2015. – 1 CD (65 min) : DDD ; 12 cm + tekst. prilog (7 str.)

Sadržaj: Ach, ich liebte – aria of Konstanze / Wolfgang Amadeus Mozart. Eccomi, in lieta vesta – aria of Giulietta / Vincenzo Bellini. Giunse al fin il momento – Deh, vieni, non tardar – aria of Susanna / Wolfgang Amadeus Mozart. Chi il bel sogno di Doretta – aria of Magda / Giacomo Puccini. C'est des contrebandiers – aria of Michaela / Georges Bizet. Ach, ich fühl's – aria of Pamina / Wolfgang Amadeus Mozart. Měsicků na nebi hlubokém – song to the moon / Antonín Dvořák. Dieu! Quel frisson – poison aria of Juliette / Charles Gounod. Qio la voce sua soave – aria of Elvira / Vincenzo Bellini. Si, mi chiamano Mimi – aria of Mimi / Giacomo Puccini. E strano... Sempre libera – aria of Violetta / Giuseppe Verdi.

1. Vidović, Marija 2. Ariaza, Francisco 3. Philharmonie Baden-Badeb 4. Mozart, Wolfgang Amadeus

Značaj audiovizualne građe

U Knjižnicama grada Zagreba svaka knjižnica uz knjižni fond ima i zbirku audiovizualne građe. Gradska knjižnica u Zagrebu uz uobičajenu audiovizualnu građu ima zasebni glazbeni odjel. Uz optičke medije, fond tog odjela sadrži i glazbene ploče, audio i video kazete te tiskane muzikalije (note). Sadržaj zbirke nije ograničen samo na glazbu; snimke koncerata i dokumentarni filmovi također su u sastavu fonda. Ta zbirka, ustanovljena 1962. godine pod nazivom Diskoteka, je prva svog tipa u Hrvatskim narodnim knjižnicama. Do danas su mnoge knjižnice u sustavu Knjižnica grada Zagreba pratile taj primjer, čemu svjedoči sljedeći popis:

- 1962. Gradska knjižnica – Glazbeni odjel
- 1984. Gradska knjižnica – Medioteka
- 1986. Gradska knjižnica Ante Kovačića, Zaprešić
- 1991. Knjižnica Ivane Brlić Mažuranić
- 2000. Knjižica Augusta Cesarca
- 2005. Knjižnica Dugave
- 2006. Gradska knjižnica – AVE zbirka (informativno-posudbeni odjel)
- 2006. Knjižnica Dubrava
- 2006. Knjižnica Silvij Strahimira Kranjčevića

Audiovizualnu i multimedijску građu s fondom manjim od 500 jedinica uvode:

- 2001. Knjižnica Medveščak
- 2007. Knjižnica Bogdana Ogrizovića
- 2007. Knjižnica Marina Držića (Vukasović-Rogač, 2010., str. 34)

Prema podacima iz 2006. godine, Knjižnice grada Zagreba posjedovale su 2.089.698 knjiga i 35.850 jedinica audiovizualne građe. (ibidem, str. 33) U Gradskoj knjižnici korisnici su u 2006. godini posudili 184.316 knjiga i 172.118 jedinica audiovizualne i multimedijske građe. (ibidem, str. 35) Ove statistike govore o velikom interesu korisnika za audiovizualnom građom, ali i ustaljenoj dominaciji (što se opsega fonda tiče) knjižne građe u narodnim knjižnicama. I ovdje bi druge narodne knjižnice trebale slijediti primjer Gradske knjižnice te proširiti fond audiovizualne građe tako da odgovara potražnji korisnika. Očito je da postoji velika potražnja za audiovizualnom građom, pa bi ju trebalo više promovirati i približiti korisnicima te čvršće prigrbiti kao jedan od ključnih segmenata knjižnične građe. Postavlja se pitanje hoće li taj put dovesti do toga da audiovizualna građa zasjeni ili čak istisne knjižnu građu pa i sama riječ knjižnica počne gubiti smisao, ili će zadržati svoje sekundarno mjesto. U svakom slučaju, potrebno je prilagoditi se mijenjajućim trendovima u knjižničarstvu, ali uvijek imati na umu originalne ideje iza knjižnica: čuvanje i širenje znanja. U tom pogledu, novi mediji trebali bi biti viđeni samo kao novi alat za taj zadatak, a ne kao prijetnja tradicionalnom poslovanju knjižnica.

Zaključak

Katalogizacija nikad nije jednostavna, što je dvostruko više vidljivo na primjeru katalogizacije audiovizualne građe. Kombinacija definicija koje su otvorene interpretaciji, statusa novine u knjižnicama i promjena trendova u klasifikaciji dovode do mnogih komplikacija. S druge strane, objedinjeni ISBD se ističe kao korisno i prilagodljivo pomagalo za savladavanje problema koje postavlja katalogizacija audiovizualne građe. Fleksibilnost objedinjenog ISBD-a je veoma bitna osobina jer dolazi do brzih promjena medija i sadržaja audiovizualne građe, ali također zahtjeva da katalogizator bude upućen u pojedinosti formata i programa, odnosno UNIMARC-a. Neki drugi standard s čvrsto definiranim pravilima zastario bi prije nego bi u potpunosti ušao u uporabu, pa je objedinjeni ISBD trenutno najbolje rješenje za katalogizaciju audiovizualne građe.

Popis literature

Barbarić, A. Skupina 0 ujednačenoga izdanja ISBD-a iz 2011. ili kako smo od opće oznake građe došli do oblika sadržaja i vrste medija. // 14. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredili Sanjica Faletar Tanacković i Damir Hasenay. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 20-35.

ISBD : međunarodni standardni bibliografski opis / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju ; [s engleskog prevela i predgovor napisala Ana Barbarić]. Objedinjeno izd. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014.

Juričić, V.; Vukasović-Rogač, S. Glazbene zbirke u narodnim knjižnicama. Rijeka : Naklada Benja, 1998.

Mrzljak, N.; Semenski, N. Audiovizualna Kataložna obrada izravno dostupne elektroničke i audiovizualne građe : sadašnja praksa u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici i u Knjižnicama grada Zagreba : prikaz radionice. // Knjižnice u procjepu 2 : Katalogizacija s osmijehom? : teorijski i praktični pristup suvremenoj katalogizaciji / glavna urednica Dunja Holcer. Sisak : Knjižničarsko društvo Sisačko-moslavačke županije, 2016. Str. 174-201.

Radovčić, M.; Barbarić, A. ISBD : od prošlosti k budućnosti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 56, 4(2013), str. 203-226. Dostupno i na: <http://www.hkdrustvo.hr/vbh/broj/111> (3. 9. 2016.)

Royan, B.; Cremer, M.; et ali. Smjernice za audiovizualnu i multimedijску građu u knjižnicama i drugim ustanovama. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005.

Vukasović-Rogač, S. Audiovizualna građa u knjižnicama : Knjižnice grada Zagreba danas. // Audiovizualna građa i nasljeđe / uredila Sanja Vukasović-Rogač. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2010. Str. 31-38.